

Les races catalanes de cavalls

01. Cavalls de raça pirinenca catalana. Jordi Jordana.

Catalunya no és terra de cavalls, però tot i així hi ha una certa producció de cavalls per a consum de carn ubicada als Pirineus i Prepirineus. Part d'aquests ramats són de la raça pirinenca catalana, definida i acceptada a principis d'aquest segle. Els seus orígens estan relacionats amb el cavall català, de mida més petita i que el segle XIX va començar a creuar-se amb races de més pes arribades de fora per obtenir més canal. Unes poques persones mantenen alguns exemplars amb les característiques d'aquesta raça més antiga que, de fet, hi ha qui ja dona per extingida.

TEXT: REDACCIÓ.

Malgrat que la raça de cavall de tir català es dona per extingida, a la Fira de Sant Martirià de Banyoles encara es poden veure cada any alguns pocs exemplars identificats com a tal. Són animals rústics, eumètrics –un pes de 380 a 400 quilos–, d'una alçada màxima a la creu d'1,40-1,50 metres, de perfil subconvex i de sang semifreda; és a dir que no tenen el nervi que poden tenir els hispans, per exemple. Tradicionalment era un cavall de treball interessant per a les cases de pagès perquè podia assumir múltiples funcions, des d'estirar la carreta a utilitzar-lo per a sella i per al treball de camp.

A partir de mitjans del segle XIX, amb la importació de cavalls d'altres zones com els ardenesos o els perxerons, el cavall català va començar la seva regressió. En el seu llibre *Catalans de pèl i ploma*, Pere-Miquel Parés explica que “Els anys trenta, el cavall autòcton català havia pràcticament desaparegut, substituït per uns exemplars de característiques molt diferents”. Agustí Toniatti,

propulsor del gos d'atura i també del cavall de tir català, està d'acord que els exemplars que estan identificant “estan creuats segur amb altres races, però la base genètica hi és, cal trobar-los i anar depurant els que segueixen més fidelment les característiques”. Ell i unes altres quatre o cinc persones fa uns quinze anys que cerquen i mantenen individus que s'ajusten a les descripcions que han trobat en diferent bibliografia i imatges de l'època. “Vam obtenir la descripció de llibres i de fotos, ajudant-nos de les cases de la zona del pla de l'Estany que encara en tenien. A la fira de La Tria dels Mulats que es celebra a Espinavell vam començar a identificar-ne, i els marxants ens avisaven si veien algun exemplar que s'ajustava al que buscàvem”, explica en Jaume Martí, veterinari. Ell és un dels responsables que a la Fira de Sant Martirià se'n continuï parlant i se'n continuïn veient, i també és soci de l'Associació del Cavall de Raça de Tir Català: “Són els darrers exemplars de la raça que ha precedit l'actual cavall piri-

nenc català, i són els que els han donat part de la base genètica”.

De fet, el cavall de tir català sembla que tenia unes característiques que encaixaven per encreuar-lo amb altres races segons el tipus de polli que es volgués aconseguir. D'una banda s'utilitzava per obtenir els apreciats matxos i mules. D'altra banda, si el pagès volia un polli destinat a la sella, l'encreuava amb un hispà; si en canvi el volia engreixar per

El cavall de tir podia assumir múltiples funcions: estirar la carreta, utilitzar-lo per a sella i per al treball de camp

02. En Jaume Martí, amb el semental de cavall de tir català que té a la seva finca.
Pedro Antonio Pérez.

a carn, encreuava el cavall del país amb una raça pesada com un bretó o un ardenès (i d'aquí principalment sortiria la raça que ara coneixem com a cavall pirinenc català). Les parades militars de principis del XX facilitaven aquestes opcions perquè oferien diversitat de races importades. En canvi, els pagesos valencians pujaven a les fires a comprar els cavalls catalans per fer-los treballar en el cultiu de l'arròs i mai es van especialitzar en la seva cria.

Els defensors del cavall de tir català mantenen que la raça no està extingida, encara que va pel camí. L'Agustí Tonietti es lamenta que no sempre tenen el temps que voldrien per dedicar-s'hi, que el treball de camp els agrada i els gratifica, però que no s'han posat mai davant dels papers per intentar validar la raça. A més, reconeix que necessiten "un reforç generacional". Per acabar-ho d'adobar, la crisi va estroncar la feina que ja havia començat a reeixir, fent criar les eugues i col·locant els pollins entre persones interessades, encara que fos regalant-los. "Fa anys que el semental només enuma les eugues; no les faig criar perquè no vull pollins que ningú es vulgui quedar". Tot i això, no és tan sols una qüestió econòmica, sinó també de la responsabilitat i la feina que suposa fer-se'n

Les característiques del cavall de tir català

La pàgina web de la Fira de Sant Martí el descriu com a "cavall d'origen cèltic que es distribuï pel Pirineu i Prepirineu, i tingué una evolució morfològica molt similar a la del Merens, el Losino i el Mallorquí. És una raça en recuperació. Les seves característiques morfològiques més destacables són: caràcter dòcil, noble i treballador, cap de perfil rectilini, narius amples i lleugera convexitat, creu potent i forta, gropa arrodonida i partida, de color alatzà, negre i castany, pot presentar marques a la cara i calçat a les potes, talla d'1,50 metres i pes de 350 quilos a 420 quilos. És ideal per a tir lleuger, per fer feines al camp i especialment indicat per fer marxes a la sella per zones de muntanya."

Qui tingui més interès, pot trucar al telèfon 629316362 (Agustí Tonietti) o al 972580661 (Jaume Martí)

càrrec. Un poltre d'aquesta mena pot valer entre 300-400 euros, però l'import més elevat és el que pot costar domar-lo per treballar al camp o bé per muntar-lo, segons el que interessi.

"Les races són un patrimoni natural que tenim. Seria un lleig no valorar la feina de selecció i conservació que han fet generacions anteriors", proclama l'Agustí. El que està clar és que la raça només podrà sobreviure si ocupa una funció dins el nostre complex món. En Pere-Miquel Parés resumeix els motius per conservar les races autòctones:

- com a font de reserva genètica;
- com a reproductors rústecs;
- com a eines de gestió del medi;
- com a auxiliars de treball;
- com a animals pròxims o casolans;
- com a substrat viu del món patrimonial que duen associat;
- per la seva rusticitat.

Pel que fa al cas concret del cavall de tir, l'Agustí considera que "avui dia podria ser útil per al turisme eqüestre, perquè és un cavall que, una vegada el tens ensenyat, pot anar un darrere l'altre amb molta calma, sense que el genet sigui un entès a cavalcar". Per a sella o per estirar carretes turístiques semblen els destins més interessants que poden apuntar-se. La cria per a carn està totalment descartada perquè aquesta funció ja la compleix molt millor el cavall pirinenc català, una raça moderna definida com a tal aquest mateix segle XXI.

El cavall pirinenc català

Tot just el 2008 sortí publicat en el DOGC (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya) la reglamentació específica del Llibre Genealògic del cavall pirinenc català. Arribava després de quatre anys de treball de la Universitat Autònoma de Barcelona en col·laboració amb l'antic DARP (Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca) de la Generalitat de Catalunya per caracteritzar i posar ordre entre la població equina coneguda en aquell moment com a Agrupació Hipermètrica Pirinenca ("agrupació" per no estar reconeguda com a raça, "hipermètrica" per tractar-se de cavalls pesants i "pirinenca" per localitzar-se en aquests paratges). L'any 2012 sortí publicat en el BOE (Butlletí Oficial de l'Estat) el seu reconeixement.

03. Agustí Toniatti amb
cavalls de tir al fons.
Pedro Antonio Pérez.

ment oficial com a raça autòctona en perill d'extinció en el Catálogo Oficial de Razas de Ganado de España.

Els seus orígens cal cercar-los en els encreuaments de l'antic cavall català amb races pesades europees, principalment bretons, ardenesos i del Franc Comtat. L'actual pirinenc català ha mantingut les seves qualitats de rusticitat, elevada precocitat sexual, bona fertilitat, gran facilitat de part i notables aptituds maternals. Com a conseqüència del seu origen racial multiètnic presenta una gran diversitat morfològica. No obstant això, les característiques orogràfiques i ambientals singulars dels Pirineus acabaren conferint a aquest bestiar mestís un segell més o menys particular i característic.

Durant anys, també va ser usual referir-se a aquesta població com a "hispano-bretona", de-

nominació incorrecta, ja que formalment es refereix a l'encreuament d'un cavall bretó amb un cavall pura raça espanyol.

Cada primavera neixen als Pirineus catalans entre 3.000 i 4.000 poltres de la raça pirinenca catalana. La gran majoria es revendran a les fires de tardor –com per exemple la de Puigcerdà, la més important de Catalunya– i també a les principals de l'Estat. Els compraran ramaders procedents del Prepirineu, comarques centrals i també del País Valencià, que s'ocuparan de fer-ne l'engreix i principalment vendre'ls per a carn quan tinguin un any de vida. Els criadors se'n quedaran uns pocs exemplars per a reposició que, quan arribin als tres anys, passaran un test per confirmar que realment s'ajusten als paràmetres fixats com a raça cavall pirinenc català i que per tant poden servir com a sementals o femelles reproductores.

La carn de cavall i de poltre no és popular entre la població catalana malgrat els seus avantatges nutritius: té menys greix que la carn de vedella i la de porc, és digestiva com una carn d'au, conté molt ferro i proteïna, àcids grassos omega 3, minerals (zinc, magnesi, fòsfor i coure) i vitamines del grup B. Culturalment, el cavall s'associa a animal domèstic dedicat al gaudi o al treball al camp, no com a animal que pot proporcionar aliment. A més, en acabat la Guerra Civil, la carn de cavall que circulava era de poca qualitat organolèptica i aviat es va associar a una menja eixuta i poc gustosa. "Ben diferent de la carn que trobem

Les característiques del cavall pirinenc català

Com a trets morfològics més destacats podem esmentar que són animals de plàstica sublongilínia (allargats), format subhipermètric a hipermètric (pesants) i perfil frontonasal subconvex (lleugerament prominent). Solen pesar entre 650 i 750 quilos, amb una alçada a la creu que oscil·la entre 1,45 i 1,60 metres, segons el sexe; essent, per tant, d'aparença proporcionada i equilibrada. Resulten, en el seu conjunt, molt harmònics, amb aspecte de fortalesa i agilitat. Els experts els defineixen com de temperament tranquil, però alhora vius, ardents i vigorosos. El cos reflecteix les característiques d'una raça càrnia en un medi muntanyós. El tronc és profund amb costellams amples i arquejats, sustentats per extremitats fortes i conformades i excel·lents cascos. Crin abundant al bescoll i la cua i colors de pelatge diversos. No obstant això, predominen els considerats bàsics al Llibre Genealògic, com són l'alatà, el castany i el negre; i en menor mesura el peixard i el falb, en diferents tonalitats. Els pelatges ruans i tords o lirats també són admesos, però no prioritzats. No s'admeten els pelatges clapats i els derivats del gen crem (diluïts en clar), així com, lògicament, els blancs.

Nota: Per a una descripció més detallada, es pot consultar el prototip racial en la reglamentació específica del Llibre Genealògic (DOGC Núm. 5122, de 30 d'abril de 2008).

La diversitat de la Natura a les teves mans

Distribuïm llavors Kokopelli
a la península

Llavors ecològiques de tot el món,
lliures de drets,
no híbrids F1, no OGM

BIOGRANUM.org

04. Euga i poltre de cavall pirinenc català.
Jordi Jordana.

ara", segons explica Marta Boleda, veterinària i directora tècnica del llibre genealògic de la raça pirinenca catalana, on queden registrats tots els individus que es reproduiran i les relacions que s'estableixen entre ells, per tal d'evitar consanguinitat.

Segons el darrer cens disponible, el desembre de 2014 hi havia 384 criadors de Cavall Pirinenc Català (CPC) agrupats en set associacions que, al mateix temps, formen la Federació de Criadors

Els mascles són molt selectius i no sempre cobreixen les femelles que tenen al seu voltant

de Cavall Pirinenc Català. Tots ells segueixen un mateix patró de gestió. Quan arriba el mes de maig-juny, les mares i els poltres pugen a les zones altes de muntanya per aprofitar-ne la pastura. Allí s'estan fins a finals de setembre-octubre, moment en què els poltres es despopen i es consideren a punt per revendre als engreixadors, d'aquí que les fires on es fan els tractes siguin durant l'octubre i principis de novembre: la Pobleta de Bellveí, Les, la Seu d'Urgell, Esterri d'Àneu, Llanars, Puigcerdà... Després els animals passaran l'hivern a la vall i només entraran a la quadra els dies de més fred.

La munta es fa de forma natural en llibertat; els cavalls són sensibles en aquest aspecte i no consentrien una reproducció forçada. Tenen un zel estacional a la primavera i Marta Boleda detalla que "els mascles són molt selectius i no sempre cobreixen les femelles que tenen al seu voltant". Per aquest motiu els mascles tenen una rotació molt més alta que les mares. Si l'exemplar és jove, el criador pot canviar-lo per un d'una altra finca, però si ja és gran, el més fàcil és que vagi a l'es-

corxador. Les femelles no comencen a criar fins que tenen tres anys per evitar que la gestació i el part condicionin el seu creixement físic. Poden tenir fins a 15 poltres al llarg de la seva vida amb part natural sense ajuda. Els pollins queden a peu de mare fins als sis-vuit mesos, quan es deslleten sobtadament. Ara com ara, la Federació té calculats unes 4000 femelles i uns 700 mascles de la raça pirinenca catalana a Catalunya. 🌱

Agraïm a Jordi Jordana, de la Universitat Autònoma de Barcelona, la seva col·laboració en la part d'aquest article que tracta del cavall pirinenc català.

SABÓ POTÀSSIC LÍQUID JABONERA

100% BIODEGRADABLE

LA INDUSTRIAL SABONERA
AVG. GENERALITAT, 126
43500 - TORTOSA
977 440 228
www.laindustrialsabonera.es
toni@laindustrialsabonera.es
carles@laindustrialsabonera.es

Assessorament biodinàmic
Cursos de agricultura Biodinàmica
Venda de preparats biodinàmics
i tots els seus components

Contacte

Jordi Querol

Ulldecona

Tarragona

+34 654 036 644

info@dreiskel.com

Per a consultes i informació
visiti la nostra Web
www.dreiskel.com

Des de l'any 2000 compromesos amb la Agricultura Biodinàmica